

פרק 6 - חינוך והשכלה

מקורות והגדרות

כללי: כל נתוני התלמידים שמובאים בפרק זה מבוססים על עיבוד קובץ התלמידים העירוני, נכון לחודש נובמבר 2011.

לוח 1: גני ילדים, בתי-ספר יסודיים ועל-יסודיים - ע' / מינהל החינוך, התרבות והספורט

- מקור הנתונים לגבי המוסדות**
- בתי מדרש למורים וגננות, בתי"ס על תיכונים וחינוך גבוה - למ"ס.
 - ישיבות - משרד החינוך.
 - מעונות ילדים - הנהלת הארגונים: "נעמ"ת", "ויצ"ו" ו"אמונה".
 - בתי"ס פרטיים - הנהלות בתי-הספר.

בשנתון 2011 מס' 50, בוצעו שינויים בלוח זה. הלוח מרכז את נתוני כלל מערכת החינוך בעיר בעשורים האחרונים, החל בשנת 1970. בשנים מסוימות חלו שינויים בהגדרות של המוסדות ושל דרגי החינוך, לכן יש לשים לב להשוואה בין השנים:

- בתי ספר יסודיים**
- בשנים 1970/71 ו-1980/81, הנתונים כוללים את מוסדות החינוך היסודי של כיתות א'-ח' ואת המוסדות לנערים עובדים (כיתות ה'-ח').
 - בשנים 1990/91 ואילך הנתונים כוללים רק את מוסדות החינוך היסודי של כיתות א'-ו'.

- בתי ספר על-יסודיים**
- בשנת 1970/71 הנתונים כוללים את חטיבות הביניים (ז'-ט'), בתי-ספר התיכונים, מוסדות החינוך העל-יסודיים ללימודי ערב ומוסדות החינוך המקצועי (ט'-י"ב+) העירוניים בלבד.
 - בשנת 1980/81 הנתונים כוללים את חטיבות הביניים (ז'-ט'), את בתי הספר העל-יסודיים ומוסדות החינוך המקצועי (ט'-י"ב+) העירוניים בלבד.
 - משנת 2000/01 ואילך הנתונים כוללים את חטיבות הביניים (ז'-ט') ואת בתי הספר העל-יסודיים השש-שנתיים (ז'-י"ב+) וכן כל מוסד שמעניק חינוך על-יסודי בין אם הוא עירוני, פרטי או אחר (משותף, חרדי וכו').

בשנת תשס"ו (2005/06), הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ערכה שינויים באופן הדיווח של נתוני המכללות המוכרות המעניקות תואר ראשון ושני. עד לשנה זו נכללו הנתונים של הסטודנטים והתארים של המכללות בעיר תל-אביב-יפו יחד עם הנתונים של החינוך העל-תיכוני. היות שהתארים האקדמיים של המכללות האקדמיות אינם שונים מהתארים האוניברסיטאיים, הוחלט להציג את הנתונים של המכללות האקדמיות, שמעניקות תואר ראשון ושני מוכר, בנפרד מנתוני המוסדות העל-תיכונים, שאינם מעניקים תארים אקדמיים מוכרים. בעקבות שינוי זה יש להיזהר בהשוואת הנתונים של שנתון 2007 ואילך לנתונים מקבילים משנתונים קודמים.

הנתונים על המכללות האקדמיות בעיר מתייחסים לסטודנטים הלומדים במוסדות הבאים:

א. מכללות אקדמיות:

- המכללה האקדמית ת"א-יפו
- המכללה האקדמית להנדסה בת"א
- המסלול האקדמי של המכללה למנהל - קמפוס ת"א (בתשע"א מוסד זה נסגר)

ב. מכללות לחינוך:

- מכללת לוינסקי לחינוך - כולל המדרשה למוסיקה
- מכללת סמינר הקיבוצים
- מכללת תלפיות להכשרת עובדי הוראה (בתשע"א מוסד זה נסגר)
- מכללת הוראת הטכנולוגיה מיסודה של המכללה למינהל

לוח 2: ע'//מינהל החינוך, התרבות והספורט, המרכז למחקר כלכלי וחברתי

בשנתון 2011 מס' 50, בוצעו שינויים בלוח זה. הלוח במתכונתו החדשה מרכז את נתוני מערכת החינוך העירונית החל בשנת 1965/66, ומציג את הנתונים בדילוג של חמש שנים. יש לשים לב שהחל בשנת 2005/06 הנתונים כוללים גם את החינוך המשותף (ראה להלן). כמו כן, יש לשים לב שלוח 1 מציג את כל מערכת החינוך (ולא רק את החינוך העירוני ו/או המשותף, כפי שמוצגים בלוח 2).

- **מוסדות עירוניים, משותפים וחינוך מוכר שאינו רשמי (מוכס"ר)**
עד תשס"ב הנתונים לגבי החינוך העל-יסודי כללו רק בתי-ספר עירוניים. החל בתשס"ג הנתונים על החינוך העל-יסודי כוללים גם בתי-ספר משותפים (בבעלות עירונית ובבעלות פרטית/אחרת). החל בתש"ע בחינוך היסודי נכללים גם מוסדות החינוך המוכר שאינו רשמי - מוסדות חינוך דתיים/חרדיים המקבלים תקציבים עירוניים.
- **גני ילדים**
נכללים רק גני ילדים עירוניים, אשר בהם לומדים ילדים בגיל חובה - 5, גיל טרום חובה - 4 וגיל טרום-טרום חובה - 3.
- **דרגת הכיתה**
ברוב בתי-הספר היסודיים בעיר יש 6 דרגות כיתה (א'-ו'), אך ישנם גם בתי-ספר עם 8 דרגות כיתה (א'-ח'). באופן תקין מתקבלים בגיל 6 לדרגת כיתה א'.
רוב בתי-הספר העל-יסודיים בעיר הם שש-שנתיים וכוללים כיתות ז'-י"ב, אך ישנם גם בתי-ספר שלוש שנתיים, הכוללים כיתות י'-י"ב וגם בתי-ספר ארבע-שנתיים, הכוללים כיתות ט'-י"ב. חלק מבתי-הספר העל-יסודיים כוללים גם כיתות י"ג ו-י"ד.
בבתי מדרש למורים וגננות יש 3-4 דרגות כיתה.
- **כיתת חינוך מיוחד**
כיתה מיוחדת בבית-ספר רגיל, בה לומדים תלמידים שיש להם פיגור לימודי ניכר ו/או הפרעות התנהגות משמעותיות.
- **פיקוח**
ממלכתי עברי (מ"מ)
ממלכתי דתי (ממ"ד)
ממלכתי ערבי
עצמאי (חרדי)

לוח 3: ע'//מינהל החינוך, התרבות והספורט, המרכז למחקר כלכלי וחברתי

לוח 4: ע'//מינהל החינוך, התרבות והספורט, שפ"ח (השירות הפסיכולוגי חינוכי)

לוחות 5-18: ע'//מינהל החינוך, התרבות והספורט, המרכז למחקר כלכלי וחברתי

לוח 19: ע'//מינהל החינוך, התרבות והספורט, היחידה לתכנון, הערכה ובקרה

כוח ההזקה של התלמידים במערכת החינוך - המושג מתייחס ליכולת של מערכת החינוך לשמור על כלל התלמידים במוסדות השונים של המערכת עד לסיום לימודיהם במסגרות המתאימות להם. הנתונים נאספים ומנותחים ע"י היחידה לתכנון והערכה פדגוגית של מינהל החינוך, התרבות והספורט.

- **הנתונים מתייחסים לקטגוריות הבאות:**
תלמידים שסיימו כיתה י"ב בבי"ס ספר עירוני ומשותף שש שנתי.
- תלמידים שסיימו את לימודיהם במסגרות אחרות: מסגרות לא עירוניות, פרטיות או מסגרות בלתי פורמליות ("הזדמנות שנייה").
- תלמידים שלא סיימו כיתה י"ב ונשרו ממערכת החינוך.

לוחות 20-21: משרד החינוך והתרבות

נתונים על מספר הניגשים ואחוז הזכאים לתעודת בגרות מתוך אתר האינטרנט של משרד החינוך, מתייחסים לתלמידי י"ב לאחר שניגשו למבחני הבגרות במועד ב' בשנה הרלוונטית.

לוחות 22-30: הלמ"ס

הערה: בעקבות השינויים שעברו לוחות העוסקים בחינוך הגבוה יש לשים לב בעת השוואת הנתונים לנתוני העבר בלוחות הרלוונטיים לחינוך העל-תיכוני ולחינוך הגבוה בעיר (הסבר מפורט בלוח 1).

לוח 31: הלמ"ס, סקר כוח אדם שנתי

הערה: הנתונים בנוגע להשכלת תושבי העיר המוצגים מבוססים על סקרי כוח אדם שוטפים שמבצעת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח 32: הלמ"ס, מבוסס על נתוני מפקד 2008

הערה: בלוח זה מובאים נתוני מפקד האוכלוסין משנת 2008 בנוגע להשכלת תושבי העיר, לפי רובע ותת-רובע. נתונים ברמת פירוט כזה מתקבלים רק בעקבות ביצוע מפקד אוכלוסין.

תיאור והסבר

1. כל מערכת החינוך

מספר התלמידים בכל מוסדות החינוך בעיר (עירוניים, משותפים ופרטיים), לא כולל לימודים על-תיכוניים ולימודים גבוהים אחרים, עמד בתשע"ב (2011/12) על כ-65,000 תלמידים. מספר התלמידים במערכת החינוך העירונית (כולל בתי-הספר המשותפים וחינוך מוכר שאינו רשמי) על דרגיה השונים - גנים, בי"ס יסודיים ועל-יסודיים, עמד בתשע"ב (2011/12) על 56,793 תלמידים - מספר גבוה מזה שהיה בשנה"ל תשע"א (2010/11) שעמד על 55,541 תלמידים (לוח 6.2).

בתשע"ב (2011/12) בגני הילדים העירוניים היו 12,075 ילדים, מספר גבוה יותר בהשוואה למספר הילדים בגני הילדים העירוניים בשנים קודמות. לאורך השנים, החל בתשכ"ו (1965/66), נרשמה מגמת עלייה במספר גני הילדים, במספר כיתות הגן ובמספר הילדים בגנים: אם בתשכ"ו (1965/66) היו 136 גני ילדים, 192 כיתות ו-6,565 ילדים, הרי שבתשע"ב (2011/12) עלה מספר הגנים ל-248 ובהם 407 כיתות וכאמור, 12,075 ילדים (לוח 6.2).

בתשע"א (2010/11) היו 44 מעונות ילדים של ארגוני הנשים (נעמ"ת, ויצ"ו ואמונה) ובהם היו כ-4,000 ילדים, בדומה לתש"ע (2009/10). באופן כללי מספר הילדים במסגרות הללו יציב לאורך השנים ללא שינויים גדולים (לוח 6.1).

החינוך היסודי עבר לאורך השנים שינויים רבים בנוגע למסגרות הלימוד שנכללו בו. לדוגמה, עד שנות ה-90' החינוך היסודי העירוני כלל את החינוך היסודי לנערים עובדים. כמו כן, הוא כלל את הכיתות ז' ו-ח', שבמהלך שנות ה-2000 הצטרפו למסגרת החינוך העל-יסודי. בשל עובדה זו לא ניתן להשוות את הנתונים לאורך תקופות ארוכות. עם זאת, משנות ה-2000 ההגדרה לא השתנתה ועל כן מתאפשרת ההשוואה בין השנים.

בשנים האחרונות חלה מגמת עלייה מתונה במספר התלמידים בחינוך היסודי: בשנת 2005/06 למדו בחינוך היסודי 23,573 תלמידים, בעוד שבשנת 2011/12 למדו 27,126 תלמידים, כלומר בין השנים הללו חלה עלייה של כ-15% (לוח 6.2).

בחינוך העל-יסודי, מאמצע שנות ה-70 (1975/76) חל צמצום במספר המוסדות, אך מספר הכיתות והתלמידים נשמר באופן יחסי ללא שינוי רב: בשנת 1975/76 היו 669 כיתות ו-18,129 תלמידים, ובשנת 2011/12 היו 624 כיתות שבהן למדו 17,592 תלמידים (לוח 6.2). יש לציין שהחל בתשס"ג (2003/04) הנתונים של בתי-הספר העל-יסודיים (בדרך כלל כיתות ז'-י"ב) מתייחסים הן למוסדות החינוך העירוניים והן למוסדות החינוך המשותפים (עירוניים ולא עירוניים).

מהנתונים שמתייחסים לכל מערך החינוך העל-יסודי (כולל מסגרות פרטיות, מסגרות של החינוך החרדי ומסגרות אלטרנטיביות אחרות) נמצא שמאז שנות ה-90' (לוח 6.1), מערך החינוך העל-יסודי הצטמצם בהדרגה - מ-28,208 תלמידים ב-1990/91 ל-20,883 בשנת 2010/11 (צמצום של כ-26%).

ביפו פועלים 4 בתי-ספר שאינם מוכרים ע"י משרד החינוך והתרבות, ולומדים בהם בעיקר בני מיעוטים. בבתי-ספר אלה למדו בתשע"א (2010/11) כ-1,570 תלמידים בגילאי הגן, ובגילאי בית-הספר היסודי והעל-יסודי, בדומה למספר הילדים בתחילת העשור בשנת תשס"א (2000/01) בה למדו במסגרת זו כ-1,640 תלמידים (לוח 6.1).

בבתי"ס העל-תיכוניים בעיר שאינם מעניקים תואר אקדמי מוכר, למדו בתשע"א 6,618 תלמידים במגוון מסלולי לימוד.

מאז שנות ה-70, מספר הסטודנטים באוניברסיטת תל-אביב במגמת עלייה - בשנת תשל"א (1970/71) היו 11,800 סטודנטים בעוד שבשנת תשע"א (2010/11) היו 27,172 סטודנטים, סה"כ גידול של כ-130% (לוח 6.1). יש לציין שמגמת העלייה נמשכה עד שנת תשס"ה (2004/05), בה למדו באוניברסיטת תל-אביב 28,671 סטודנטים, ומשנת תשס"ו (2005/06) החלה ירידה מסוימת שנמשכה עד שנת תשס"ט (2008/09), בה למדו 25,143 סטודנטים. בתש"ע (2009/10) מגמה זו נעצרה ומספר הסטודנטים באוניברסיטה עלה ל-26,345 וכאמור, המשיך לעלות ל-27,172 בשנת תשע"א (2010/11) (לוח 6.24).

במכללות האקדמיות בעיר המעניקות תואר אקדמי מוכר למדו בתשע"א (2010/11) כ-10,300 סטודנטים, נתון המצביע על ירידה בהשוואה לשנת תש"ע (2009/10) בה למדו כ-12,500 סטודנטים במכללות אלה (לוחות 6.25 ו-6.28).

2. מערכת החינוך העירונית

מספר התלמידים במערכת החינוך העירונית על דרגיה השונים - גנים, ביי"ס יסודיים ועל-יסודיים, כולל בתי הספר המשותפים (לא כולל חינוך פרטי), עמד בתשע"ב (2011/12) על כ-56,790 תלמידים. מספר זה גבוה ב-2.2% ממספר התלמידים שנרשם בתשע"א - כ-55,540 תלמידים (לוח 6.2).

ההוצאות בפועל לחינוך הפורמלי בתקציב הרגיל לשנת 2011 הסתכמו בכ-659.6 מיליון ש"ח (ללא פירעון מלוות), והן היוו כ-17% מסה"כ ההוצאות של העירייה. ההוצאות הללו דומות להוצאות לשנת 2010, אז הסתכמו ההוצאות בכ-649.6 מיליון ש"ח (כ-16% מסה"כ ההוצאות של העירייה).

מינהל החינוך, התרבות והספורט מפעיל פרויקטים רבים החוצים את כל דרגי החינוך בעיר, בתחומי החינוך, החברה והתרבות. להלן הפרוייקטים המרכזיים לשנת תשע"ב (2011/12).

2.1 פרויקטים ונושאים חוצי מינהל החינוך:

א. רצף חינוכי

גן - בניית רצף חינוכי בין מסגרת הבוקר ומסגרות המועדונות. הבניית תהליכי עבודה ליצירת עבודה כוללת.

יסודי - "רצף יסודי - על יסודי": יצירת רצף פדגוגי ורגשי במעבר מהחינוך היסודי לחינוך העל-יסודי ב-13 מרחבי חינוך, במקצועות הליבה (מתמטיקה, שפה, אנגלית ומדעים). בהשתתפות 350 מורים ואנשי חינוך ב-70 מוסדות בעיר.

על-יסודי - "פיתוח מנגנוני עבודה במרחבי החינוך": פיתוח מנגנוני עבודה רציפים במקצועות הליבה, בכל מרחבי החינוך בעיר. בהשתתפות 21 בתי ספר על-יסודיים ו-56 בתי ספר יסודיים, מנהלים ורכזי המקצוע במקצועות הליבה.

מיוחד - בחינוך המיוחד בגנים התקיים פרויקט לימודי ליצירת רצף פדגוגי במיומנויות יסוד ובכישורי החיים. בפרוייקט זה השתתפו 24 גנים, כ-100 אנשי חינוך וכ-80 ילדים.

ב. תקשוב מערכת החינוך

גן - אינטרנט בכל גני הילדים בעיר: חיבור כל הגנים בעיר לאינטרנט, ליצירת תקשורת מקצועית בין צוותי הגן והעשרת הלמידה. בפרוייקט השתתפו כיתות הגן מכ-390 גנים בעיר ולמעלה מ-700 גנות וסייעות.

יסודי - תקשוב בתי ספר יסודיים: שילוב התקשוב בתהליכי הוראה ולמידה, תוך פיתוח מקצועי של המורים במקצועות הליבה בסביבת עבודה מתוקשבת. בפרוייקט השתתפו 22 מוסדות, כ-6,600 תלמידים וכ-660 מורים ואנשי חינוך.

מיוחד - שילוב התקשוב בתוכניות הלימוד ובניית תוכניות הלימוד. בפרוייקט השתתפו 2 מוסדות לימוד, כ-70 אנשי חינוך וכ-80 תלמידים.

ג. טיפוח הישגים לימודיים

גן - תגבור לימודי שפה ומתמטיקה בגנים בדרום העיר. הפרוייקט כלל כ-3,500 ילדים ב-100 גנים בעיר.

יסודי - שימוש במיפוי ההישגים כבסיס לתכנית עבודה: העלאת רמת ההישגים במקצועות הליבה באמצעות כלים לבניית תכנית עבודה ברמת פרט, קבוצה וכיתה, המבוססת על נתונים וקיום מעקב והערכה על התקדמות התלמידים.

- מענה לתלמידים מתקשים ולתלמידים מצטיינים: הקצאת משאבים לתגבור וקידום תלמידים מתקשים ומצטיינים.

בפרוייקטים אלו השתתפו כ-24,000 תלמידים וכ-1,680 מורים ואנשי חינוך מ-56 מוסדות.

- על-יסודי - "כיתות בגרותיות": הפעלה של תוכנית לימודים מיוחדת לתלמידים ב-21 כיתות בגרותיות לשיפור ההישגים ולהעלאת אחוז הזכאות לבגרות. בפרוייקט השתתף כל סגל המורים הרלוונטי, כולל יועצים, ב-21 בתי-ספר.
- הפעלת "המערך המסייע": הקצאת שעות לצורך תגבור לימודי של תלמידים בסיכון לימודי. בפרוייקט השתתפו 21 בתי ספר.
- איתור מוקדם של תלמידים ב"סיכון לימודי": בעקבות העברת מבחנים באנגלית, מתמטיקה ועברית בכיתות ז', אותרו התלמידים המתקשים. בהתאם לכך, נבנתה תוכנית התערבות שמטרתה לשפר את הישגיהם של תלמידים אלו. בתוכנית כ-3,000 תלמידי כיתות ז' וכל המורים למתמטיקה, לאנגלית ולעברית ב-21 בתי-ספר.
- פרויקט "יחדיו": התנדבות חיילי צה"ל בבתי הספר - כ-100 קצינים וחיילים חונכים ומלמדים את התלמידים משלושה בתי-ספר בעיר (שעתיים בשבוע) במקצועות הריאליים, בלשון ובאנגלית.
- תוכנית "פלא": תגבור לימודי (שכבות ז'-יב') בחמישה מרכזים קהילתיים. התוכנית מופעלת בשיתוף פעולה בין 60 אנשי צוות מהמחלקה לחינוך על-יסודי, המחלקה לרווחה חינוכית והמחלקה למרכזים קהילתיים בקרב 320 תלמידים מ-10 בתי-ספר בעיר.
- מיוחד - מיפוי הישגים בכישורי השפה: שיפור ההישגים בקריאה ובהבנת הנקרא בבתי הספר של החינוך המיוחד בקרב תלמידים בעלי אינטליגנציה תקינה. בפרוייקט זה היו מעורבים כ-130 תלמידים מ-5 בתי ספר בליווי של כ-20 אנשי צוות.
- תהליכי שילוב של תלמידי החינוך המיוחד במסגרות ובפעילות של החינוך הרגיל. בפעילויות אלו השתתפו כ-540 תלמידים מ-12 מוסדות בליווי של כ-50 אנשי צוות ומורים.

ד. עידוד מעורבות חברתית בקרב תלמידים ובקרב הורים ואנשי חינוך

- יסודי - "מנהיגות צעירה": תוכנית רב שנתית בבתי הספר, בדגש על תרומה ומעורבות בקהילה. ועדת היגוי של אנשי מטה ושטח מלווים את תהליך התכנון והביצוע של התוכנית. בפרוייקט השתתפו כ-500 תלמידים וכ-60 מורים ואנשי חינוך מ-56 מוסדות.
- "איכות סביבה וקיימות": תוכנית רב שנתית בדגש על חסכון במשאבים ומיחזור. בכל ב"ס נבחרה קבוצת תלמידים מובילה בהנחיית איש חינוך, הפועלת להטמעת הערכים. בפרוייקט השתתפו כ-200 תלמידים וכ-60 מורים ואנשי חינוך מתוך 50 מוסדות.
- על-יסודי - מעורבות חברתית: מעורבות בקהילה בקרב תלמידי ז'-ט'. הפעילות התקיימה ב-17 בתי ספר בה היו מעורבים כ-2,870 תלמידים וכל רכזי החינוך החברתי בבתי-הספר הללו.
- הכנה לצה"ל: פרויקט שמטרתו להכין את התלמידים לקראת גיוסם לצה"ל. מופעל בקרב כלל תלמידי י"א ב-21 בתי-ספר ובהשתתפות כל רכזי החינוך החברתי.
- "להיות אזרח": התכנית פועלת בקרב תלמידי כיתות י' וכוללת מחויבות אישית שבסימה מקבלים התלמידים תעודות זהות בטקס בית-ספרי. הפרוייקט מתקיים ב-21 בתי-ספר, בקרב כ-3,200 תלמידים ובהשתתפות כל רכזי המחויבות האישית.
- מיוחד - תרומה לקהילה: פרויקט לחשיפת כ-200 תלמידים לצרכים של אוכלוסיות שונות בקהילה תוך מתן מענה או שירות לאותן אוכלוסיות שאליהן נחשפו. בפרוייקט השתתפו כ-20 אנשי צוות מ-5 מוסדות חינוך.

ה. העשרת הלומדים במסגרת שעות הלימודים ומחוצה לה

- יסודי - תגבור והעשרה לימודית: הקצאת שעות תגבור והעשרה לכל מוסדות החינוך במהלך שעות הלימודים. בהשתתפות כ-24,000 תלמידים וכ-1,680 מורים ואנשי חינוך מתוך 56 מוסדות.
- תגבור לימודי, רגשי וחברתי: הפעלת מסגרות בהמשך ליום הלימודים לתגבור לימודי, רגשי וחברתי. בהשתתפות כ-900 תלמידים וכ-90 מורים ואנשי חינוך מתוך 30 מוסדות.
- על-יסודי - "קיימות": תלמידי כיתות ט' בעיר כותבים עבודת חקר בנושא טבע עירוני. התוכנית הקיפה 19 בתי ספר בעיר, כ-210 תלמידים ו-19 רכזים מדעיים.
- תוכנית "מנהלי העתיד": במסגרת שיתוף פעולה עם חברת Deloitte ברייטמן אלמגור זוהר, פגשו התלמידים את עולם העסקים והיזמות, הכירו חברות עסקיות ונחשפו למודלים שונים של ניהול. התוכנית הופעלה ב-9 ב"ס בקרב כ-30 תלמידים.
- משלחות לפולין: במסגרת התוכנית העירונית של משלחות השתתפו 6 בתי ספר מתוכם כ-150 תלמידים בליווי של 11 מורים.
- "מצוינות ברפואה": 70 תלמידים מצטיינים במדעים מ-9 בתי ספר בעיר, השתתפו בתוכנית "מצוינות ברפואה" בהדרכת ד"ר עופר זקס.
- מיוחד - תגבור והעשרה לימודית על-ידי הקצאת שעות תגבור והעשרה לכול מוסדות החינוך במהלך הלימודים. המחלקה לחינוך מיוחד פעלה גם למתן תגבור לימודי, רגשי וחברתי בתחום מיומנויות יסוד וכישורי חיים. בתחומים אלו השתתפו כ-1,400 תלמידים מ-15 מוסדות לימוד בליווי של כ-80 אנשי חינוך.

ו. טיפוח אקלים מיטבי

- גן - אקלים מיטבי בגן: 300 גננות וסייעות מ-159 כיתות גן בעיר עברו השתלמויות מקצועיות ארוכות טווח בנושא.
- הופעלו תוכניות להתמודדות עם ילדים בעלי קשיי התנהגות באמצעות חונכות אישית ע"י איש חינוך תוך מעורבות גורמים טיפוליים בקהילה וכו'.
- יסודי - "תקשורת הורים - בית ספר": שיפור תקשורת בין צוות בית הספר להורים בתהליך רב שנתי הכולל הרצאות, מפגשים וסדנאות למנהלים וליועצות. בפרוייקט השתתפו 56 מוסדות וכ-100 מנהלים ויועצים חינוכיים.
- "אמנת הילדים והנוער": הפעלת תקנון/אמנה הנגזרים מאמנת הילדים בכל בתי הספר בעיר. בפרוייקט השתתפו כ-24,000 תלמידים וכ-1,680 מורים ואנשי חינוך מ-56 מוסדות.
- על-יסודי - מניעת התנהגויות בסיכון: תוכנית שמטרתה למנוע התנהגויות סיכוניות בקרב בני הנוער, תוך מתן דגש על הסכנות הקיימות באינטרנט, בשתיית אלכוהול ובשימוש בסמים. במהלכה מתקיימים שיעורים פרונטלים, הצגות, ימי קולנוע, סדנאות וימי עיון. התוכנית התבצעה ב-21 בתי ספר, בקרב כלל התלמידים באותם בתי-ספר.
- מיוחד - הטמעת רצף טיפולי מגן עד כיתה י"ב: טיפוח אקלים מיטבי ברמת הפרט תוך יצירת רצף טיפולי הוליסטי לתלמיד משלב הגן ועד כיתה י"ב. בפעילות זו השתתפו כ-400 תלמידים מ-8 מוסדות בליווי של כ-50 מורים.

ז. חינוך לתרבות ולאומנות

- גן - הפעלת תוכניות בתחום המוזיקה והאומנות הפלסטית. מפגשים חווייתיים של הילדים ומפגשים עם יוצרים ומבצעים בשיתוף התזמורת הפילהרמונית, האופרה הישראלית ומוזיאון בית ראובן. התוכניות פועלות ביותר מ-50 כיתות גן שבשכונות דרום העיר.
- יסודי - סל תרבות: הרחבת פעילות סל תרבות בדגש על פעילויות ועל סיורים במוזיאון תל-אביב ובמוזיאון ארץ ישראל. בפעילות זו השתתפו 3,200 תלמידים מ-52 ביה"ס בליווי של 150 אנשי צוות.
- על-יסודי - חינוך לתרבות ולאומנות: תוכנית להטמעת החינוך לתרבות ולאומנות. התוכנית כוללת צפייה בהצגות, מופעי מחול, מוסיקה וכד', באמצעות סל התרבות. התוכנית מקיפה את כל בתי הספר והשתתפו בה כ-20,000 תלמידים.
- "גלויה תל-אביבית": תוכנית שמטרתה להכיר את העיר על מגוון היבטיה, דרך סרטונים קצרים על העיר. בתוכנית השתתפו 45 תלמידים ו-10 מורים ב-10 ביי"ס.
- "מדברים שירה": פרויקט כתיבת שירה של 30 תלמידים מ-12 בתי הספר בהנחיית 4 אנשי צוות. בסיום, נערכה הופעת תלמידים "קוראים שירה" והושק ספר שירה בשיתוף בית אריאלה.
- "שיר הוא לא רק מילים": פרויקט שנתי בקרב 25 תלמידים מ-7 בתי ספר, המלחינים שירי משוררים. בסיום, הופיעו התלמידים בערב שירה ונגינה.

ח. איכות הסביבה

- גן - "להחזיר את האביב לגני ת"א": פרויקט שמטרתו ליצור זיקה בין החינוך בגנים לבין הנושאים הקשורים לשמירה וטיפוח הסביבה. התקיים בקרב 100 גנים בעיר.
- מיוחד - איכות סביבה וקיימות: תוכנית רב-שנתית בדגש על חיסכון במשאבים ומיחזור. בפרוייקט זה השתתפו כ-1,200 תלמידים מ-12 מוסדות בליווי של כ-120 אנשי חינוך.

ט. פיתוח סגלי הוראה

- על-יסודי - "זהות יהודית-ישראלית/ערבית": תוכנית שהופעלה בכל בתי"ס העל-יסודיים בעיר בקרב כ-3,000 תלמידים.
- רכזי מערך מסייע: השתלמות לביסוס הקשר בין רכזי מערך מסייע לבין רכזי המקצוע במקצועות הליבה, במטרה להטמיע גיוון בשיטות הוראה למידה לתלמידים לקויי למידה וקשיי בלמידה, ולפתח דיאלוג מורה-תלמיד. התוכנית הקיפה 21 בתי-ספר והשתתפו בה 20 רכזים.
- השתלמויות של רכזי מתמטיקה ומדעים, רכזי עברית, רכזי הערכה והשתלמות בקרב מנהלים. בהשתלמויות אלו השתתפו כ-100 מורים ואנשי צוות.

2.2 המוסדות הפנימייתיים

בתשע"ב (2010/11), במסגרת מינהל החינוך, התרבות והספורט, במחלקה לקידום ילדים ונוער, פעלו 3 פנימיות. הפנימיות הן מסגרות ביתיות תומכות, המיועדות לילדים ובני נוער שאינם יכולים להמשיך לגדול בבתיהם ומלווים ע"י צוות מדריכים קבוע 24 שעות ביממה. כל ילד, בהתאם לצרכיו, משובץ בבתי-הספר השונים בעיר. לשם מימוש הפוטנציאל האישי, קיים מערך תומך בתחום הלימודי, רגשי, חברתי ותרבותי. צוות הפנימיה עובד בשיתוף פעולה עם משפחות הילדים במטרה

לאפשר חזרתם הביתה. בתשע"ב שהו בפנימיות 138 ילדים ובני נוער שהיו בטיפולם של כ-60 אנשי חינוך.

2.3 השירות הפסיכולוגי-חינוכי (שפ"ח)

השירות הפסיכולוגי מסייע להתפתחותם והסתגלותם התקינה של ילדי גנים ותלמידי בתי-ספר. השירות ניתן באמצעות 6 תחנות עירוניות אזוריות, ו-4 מדורים מקצועיים: חינוך מיוחד, גני ילדים, פנימיות ושירותים טיפוליים ומחקר. בנוסף, פועלים בשפ"ח 10 מרכזים מקצועיים הנותנים מענה בתחומים: ליקויי למידה, קשב וריכוז, אוטיזם, טיפול רגשי לילדים ובני נוער, מניעת אלימות, מניעת אובדנות, פגיעה מינית (פוגעים מינית ונפגעי פגיעה מינית), הורות עכשווית ורב-תרבותיות. השירות הפסיכולוגי ניתן באמצעות המערכות החינוכיות בהן לומד התלמיד, מגיל 5 ועד גיל 18 בחינוך הרגיל, ומגיל 3 ועד גיל 21 בחינוך המיוחד.

על-פי הנתונים לשנת תשע"א (2010/11), הופנו לשירות הפסיכולוגי כ-3,800 תלמידים, מהם כ-77% מהחינוך הרגיל וכ-23% מהחינוך המיוחד. הסיבה השכיחה להפניה של תלמיד היא קשיים במיומנויות למידה בסיסיות והסיבה השנייה השכיחה היא בעיות רגשיות-חברתיות. בגני הילדים בחינוך הרגיל, הסיבה השנייה השכיחה ביותר היא בשלות לכיתה א' (לפירוט סיבות ההפניה ראה לוח 6.4).

פרוייקטים מרכזיים של שפ"ח בקהילה ובמערכת החינוך בתשע"א (2010/11):

- א. פרויקטים במסגרת הגנים - סדנאות להורים ולגנות בתחום של בעיות התנהגות ובנושאים התפתחותיים, בהשתתפות כ-90 גנות, 52 הורים וצוות של 15 פסיכולוגים.
- ב. פרויקטים בבתי-ספר יסודי - סדנא להתמודדות עם בעיות התנהגות ואלימות במערכות רב-תרבותיות. התוכנית מתקיימת ב-2 בתי"ס וכוללת כ-20 אנשי צוות ו-5 פסיכולוגים.
- ג. פרויקט בדרג המשולב - ליווי 15 הורים ע"י פסיכולוג במעבר מחינוך רגיל לחינוך מיוחד בבתי"ס לחינוך מיוחד.
- ד. פעילות קהילתית בדרום ת"א-יפו - ה"מרכז להורות עכשווית" מקיים פעילויות עם הורים בבתי הספר ובקהילה. המרכז מציע הרצאות, סדנאות, ותמיכה להורים. במרכז פעילים כ-300 הורים בליווי 40 אנשי צוות חינוכי וכ-10 פסיכולוגים. במסגרת הפעילות הקהילתית ניתן מענה ייעוצי וטיפולי רב-מקצועי במרכזים טיפוליים שבמרכזים הקהילתיים ל-24 תלמידים ו-10 הורים בליווי פסיכולוג.

2.4 המרכז לפיתוח סגלי הוראה - פסג"ה

מרכז פסג"ה הינו גוף שייעודו לתת מענה להתפתחותם וקידומם המקצועי של כלל סגלי ההוראה ובעלי תפקידים בעיר ת"א-יפו. זאת בהתאם לצרכי העובדים ולצרכי מוסדות החינוך ובזיקה לדגשי הרשות העירונית, קדימויות המחוז והמטה של משרד החינוך.

2.4.1 השתלמויות של מרכז ההדרכה העירוני ומשרד החינוך

השתלמויות לפיתוח סגלי הוראה - בתשע"ב (2011/12) נערכו כ-200 השתלמויות לכ-5,000 סגלי הוראה - בחינוך הקדם יסודי נערכו 42 השתלמויות, 62 השתלמויות בחינוך היסודי, 63 השתלמויות בחינוך העל-יסודי ועוד 35 השתלמויות במסגרות שונות. במרכז פסג"ה נערכות גם השתלמויות לעובדי עיריית תל-אביב-יפו מטעם היחידה לפיתוח והדרכה - בתשע"ב השתלמו כ-7,500 עובדים.

2.4.2 מרכזי הדרכה

במרכז פסג"ה פועלים מגוון גדול של מרכזי הדרכה: מרכז משאבים לחומרי למידה, מרכז הדרכה לתכנון, פיתוח ועיצוב מרחבי למידה, מרכז הדרכה לגיל הרך, מרכז הדרכה למדעים ולטכנולוגיה, הדרכה לשילוב טכנולוגיות מתקדמות בתהליכי הפיתוח המקצועי והדרכה בנושא טיפוח הזהות היהודית ישראלית ("תרבות עברית"). הפעילות מלווה בהערכת איכות השתלמויות (40 השתלמויות הוערכו במהלך השנה בהשתתפות כ-1,000 מעריכים). במהלך השנה התקיימו במרכזים הללו 16 פרויקטים בולטים בהשתתפות למעלה מ-4,200 מורים ואנשי חינוך.

2.5 שילוב ילדים ובני נוער בסיכון במסגרות חינוכיות ותעסוקתיות

"אכפת" - קידום ילדים ונוער היא יחידה מקצועית באגף החינוך העל-יסודי, הפועלת לקידום ילדים ובני נוער בגילאי 5-18 (כיתות גן-י"ב) במצבי סיכון ונושרים ממערכת החינוך הפורמלי, ע"י יצירת הזדמנויות ומתן אפשרויות להתבגרות תקינה ולהשתלבות בקהילה. בתשע"ב (2011/12) טופלו ילדים ובני נוער במגוון מסלולים:

- א. ביקור סדיר - קציני הביקור הסדיר (17 קב"סים) מטפלים בילדים ובני נוער (סה"כ 1,548 ילדים) בגילאי 5-18 (כיתות גן-י"ב), שאינם מבקרים באופן סדיר במסגרות הלימוד.

- ב. אכפת משפחתי לילדים (מועדוניות משפחתיות) - 15 מועדוניות משפחתיות בהן 39 אנשי חינוך המטפלים ב-225 ילדים בגילאי ביי"ס יסודי (כיתות א'-ה').
- ג. אכפת מתבגרים - מאמ"ץ: 6 מסגרות ביתיות המיועדות ל-115 תלמידי כיתות ז'-ט', במטרה להבטיח את שמירתו של עקרון הרצף הטיפולי החל בגיל חינוך חובה (מעורבים בתוכנית 24 אנשי חינוך).
- ד. טיפול פרטני ע"י 40 מדריכי נוער היוצרים עימם קשר ומסייעים להם להשתלב מחדש במסלולי חיים נורמטיביים בתחומי ההשכלה, ההכשרה המקצועית, השרות הצבאי ועוד. התוכנית מתקיימת בארבעה אזורים בעיר ומשתתפים בה 745 בני נוער.
- ה. "עירוני קריירה" - מרכז הכשרה מקצועית לבני נוער שנשרו ממערכות החינוך. בתוכנית השתתפו 120 בני נוער בליווי 24 אנשי חינוך.
- ו. "עירוני אקסטרני" - תוכנית השכלה לנושאים בגילאי 15-18 (כיתות י'-י"ב) הפועלת בלב ת"א ובמרכזי הנוער בשכונות. בתוכנית השתתפו 250 תלמידים ו-45 אנשי חינוך. תגבור לימודי שנועד להקנות עזרה במקצועות הלימוד השונים לתלמידים בסיכון לנשירה ולבני נוער מטופלי אכפת ע"י סטודנטים ומתנדבים. בתוכנית השתתפו 65 תלמידים ו-25 אנשי חינוך.
- ז. "נקודות מפגש" - 12 מרכזי ייעוץ והעשרה לנוער (מועדוני נוער) לבני נוער במצבי סיכון, בגילאי 14-18 (כיתות ט'-י"ב), בהם פעילים 450 בני נוער בליווי 15 אנשי חינוך.
- ח. שילוב בתעסוקה ו"אכפת עסקים" - מיזמים עסקיים לנוער נושר: שילוב בני נוער נושרים במיזם "חוצה תל-אביב" (מכירת פרסום על גבי שלטי חוצות) או במיזם "קוקיות" (בית מאפה) או שילוב בעבודה ("מעסיקים ידדים"). בפעילות השתתפו 240 נערים בליווי 9 אנשי חינוך.
- ט. מניעת התנהגויות סיכוניות - פעילויות מניעה קבוצתיות בשכונות ובבתי-הספר העירוניים, במטרה להקנות כלים לפיתוח אישי, לשם חיזוק הנער וכוחותיו כחלופה לאלימות והתנהגות סיכוניות. התוכניות מופעלות במסגרות אכפת וב-21 בתי הספר העל-יסודיים בקרב כ-1,620 בני נוער בליווי של 13 אנשי חינוך.
- י. מרכז מידע במסגרתו פועלת מערכת ממוחשבת לניהול תיקים טיפוליים של כל מטופלי אכפת (כ-3,200 תיקים ממוחשבים בתשע"ב); במרכז זה מעורבים 4 אנשי חינוך.

2.6 מחשבים בחינוך

בכל בתי-הספר, הגנים ושאר המוסדות ישנם 10,576 מחשבים. בגני ילדים - ישנם 655 מחשבים אישיים בכל גני הילדים העירוניים בעיר. בבתי-ספר ישנם 9,444 מחשבים מתוכם 6,865 בבתי-ה"ס היסודיים (כולל בתי-הספר של החינוך המיוחד) ו-2,579 עמדות מחשב בבתי-ה"ס העל-יסודיים. בנוסף, ישנם עוד 477 מחשבים במוסדות חינוך אחרים כולל שפ"ח, אכפת ופנימיות. בתשע"ב (2011/12) חלה עלייה גדולה במספר עמדות המחשב בהשוואה לשנים קודמות (לשם השוואה, בתש"ע היו 7,637 מחשבים ובתשע"א מספרם אף הצטמצם ל-6,886 מחשבים). עלייה זו הייתה תוצאה של רכישת עמדות מחשב חדשות לאחר שבשנים עברו הוצאו בהדרגה מחשבים ישנים מתוך מערך המחשובי בחינוך.

2.7 הסעת תלמידים

מחלקת ההיסעים מטפלת בארגון הסעות יומיות של תלמידים למוסדות החינוך בחינוך הרגיל ובחינוך המיוחד, וכן במתן כרטיסיות לנסיעה בתחבורה ציבורית. בתשע"ב (2011/12) הוסעו 10,603 תלמידים הלך וחזור. מכלל התלמידים המוסעים כ-6,356 תלמידים מהחינוך הרגיל ועוד 4,247 תלמידים מהחינוך המיוחד (כולל תלמידי החינוך המיוחד שבחינוך הרגיל). בסך הכול, פועלים 1,076 מסלולים של איסוף ופיזור התלמידים בעיר (304 בחינוך הרגיל ועוד 772 בחינוך המיוחד). מחלקת ההיסעים מטפלת גם בחלוקת כרטיסיות נסיעה לאוכלוסיית התלמידים הזכאית - 3,963 תלמידים זכאים לכרטיסיות לנסיעה בתחבורה הציבורית. בתשע"ב התקיימו מספר פעילויות בתחום הבטיחות: כנס למנהלי חברות הסעה וקציני בטיחות; כנס למלווים בהסעות; הועברו הנחיות בטיחות לחברות הסעה בקרב הנהגים וקציני הבטיחות. חברות ההסעה נדרשות לקיים הדרכה לנהגים לפחות אחת לשנה.

2.8 פעילות בתחום הבנייה ופיתוח מוסדות חינוך, שיפוץ ועבודות בטיחות

במהלך שנת 2011 בוצעו מספר רב של פרויקטים בתחום הבינוי והפיתוח של מוסדות חינוך בעיר, ביניהם בניית בתי ספר וגני ילדים ובנייתם של מתקנים ומוסדות תרבות שונים:

בניית בתי ספר וגני ילדים - בשנת 2011 נבנו 4 כיתות גן בשכונת ביצרון; נבנה אולם ספורט - בבית הספר עירוני א'; בבית הספר הגליל בשיתוף קרן ת"א לפיתוח נבנה אגף משאבים (ספרייה, חדר

מדעים וחדר אומנות); הוכשר אודיטוריום בבית הספר אליאנס בשיתוף דירקטוריון בית הספר; נבנו והוכשרו כיתות בבתי הספר אגיאל (יפו) וישורון לחינוך מיוחד.

במהלך שנת 2011 החלה בנייתם של מוסדות חינוך נוספים: בתי ספר יסודיים בשכונות המשתלה ונופי ים (הגוש הגדול); בית ספר על יסודי בצפון מערב העיר; אולמות ספורט בבתי הספר נעמי שמר, אילנות ועל-יסודי בצפון מערב העיר; הוכשרו ושופצו כיתות גן חדשות ברחבי העיר (בשכונות הצפון הישן, שכונת נוה אליעזר, שכונת נוה אביבים, שיכון ל', שכונת שפירא, צוקי אביב); החלה בנייתן של כיתות גן חדשות ברמת אביב ג', נוה אביבים ובאזור התחנה המרכזית.

בניית מוסדות תרבות, קהילה, נוער וספורט - בשנת 2011 הסתיימו מספר פרויקטים ובהם: הקמת המרכז לקולנוע ישראלי (הסינמטק) באמצעות קרן ת"א לפיתוח; הקמת חדר כושר במתחם בריכת גורדון; הכשרת מרכז לצעירים בלב העיר. כמו-כן, החלו עבודות להקמת שבת צופי צהלה והכשרת מרכז נוער שכונתי ביד אליהו (מני"ש בית בארבור).

עבודות השיפוצים שבוצעו באופן ישיר ע"י המחלקה לבינוי ואחזקה עמדו על סך של כ-16 מיליון ₪. במהלך שנת 2011 בוצעו עבודות בכ-400 מוסדות חינוך. כ-250 עבודות היו בתחום הבטיחות בלבד ובנוסף בוצעו עוד כ-400 פרויקטים ששילבו עבודות שיפוץ ועבודות בטיחות. פרויקטים בולטים בתחום השיפוץ ועבודות הבטיחות במוסדות החינוך בעיר שבוצעו בשנת 2011 היו: שיפוץ תאי שירותים בבתי-ספר ובגנים; פיתוח חצר ואיטום גג בבני"ס ארזים; שיפוץ אולם ספורט בבני"ס נופים; הכשרת כיתות גן; התאמות לאיחוד בבני"ס ברנר; שיפוץ חצר בבני"ס איילון.

3. גני ילדים עירוניים

מניתוח הנתונים ההיסטוריים המוקדמים ביותר שעומדים לרשותנו (לוח 6.5), עלה שבשנת הלימודים תשכ"א (1960/61), היו 6,031 ילדים ב-110 גני הילדים עירוניים, ב-170 כיתות גן. מאז שנות ה-60 אוכלוסיית ילדי הגנים העירוניים גדלה בצורה הדרגתית עד תחילת שנות ה-80, ובשיאה הגיעה ל-9,347 ילדים שהיו ב-211 גנים עירוניים ב-316 כיתות גן (נכון לשנת הלימוד תשמ"א - 1980/1). מתחילת שנות ה-80 ועד תחילת שנות ה-2000 אוכלוסיית ילדי הגן הצטמצמה בהדרגה והגיעה ל-8,226 ילדים ששהו ב-175 גנים עירוניים ב-308 כיתות גן (נכון לשנת הלימוד תשס"א - 2000/01). מאז שנות ה-2000 מסתמנת מגמת עלייה במספר ילדי הגנים, כך שבתשע"ב (2011/12) נרשמו כ-12,100 ילדים ב-248 גנים עירוניים, ב-407 כיתות גן.

מכלל הילדים בגנים העירוניים והמשותפים בתשע"ב (2011/12), כ-24% היו בגיל 3 (גן טרום-טרום-חובה), כ-36% היו בגיל 4 (גן טרום-חובה) ועוד כ-40% בגיל 5 ומעלה (גן חובה) (לוח 6.7). כ-80% מכלל הילדים נמצאים בגנים ממלכתיים עבריים, כ-10% בגנים ממלכתיים דתיים, כ-2% בגנים חרדים, כ-4% בגנים ממלכתיים ערביים וכ-4% מהילדים נמצאים בגנים מיוחדים (לוח 6.6).

משנת תשס"ג (2003/04) עד תשס"ה (2005/06) מספר הילדים הממוצע בכיתה גן, בגנים הרגילים, עלה בהדרגה מ-30.3 ילדים ל-32.0 ילדים. בשנת תשע"ב (2011/12), מספר הילדים הממוצע בכיתה גן בגנים הרגילים הגיע ל-32.8 תלמידים לכיתה (לוח 6.6). מספר התלמידים הממוצע לכיתה נמוך במיוחד בגנים המיוחדים (8.1 תלמידים לכיתה) והוא גבוה במיוחד בגני החינוך הערבי (35.2 תלמידים לכיתה) ובחינוך הממלכתי (33.2 תלמידים לכיתה). בגנים של החינוך הממלכתי הדתי מספר הילדים הממוצע לכיתה גן היה נמוך יותר (28.9 תלמידים לכיתה) וכך גם בחינוך החרדי (30.7 תלמידים לכיתה).

בעבר הירקון (רבעים 1 ו-2) מתגוררים כ-32% מילדי הגנים ובצפון העיר (רבעים 3 ו-4), כ-17%. במרכז העיר (רבעים 5 ו-6) גרים כ-6% מילדי הגנים, כ-13% גרים ברובע 7 ביפו ובפלורנטין ובסביבת התחנה המרכזית (רובע 8) גרים כ-9% מילדי הגנים. כ-22% מילדי הגנים מתגוררים ברובע 9 בדרום מזרח העיר וקרוב לאחוזה - 0.8%, מילדי הגנים מתגוררים מחוץ לעיר (לוח 6.7).

4. חינוך יסודי

בשנת הלימודים תשכ"א (1960/61) היו במערכת החינוך 62,334 תלמידים ב-116 בתי-הספר יסודיים אשר למדו ב-1,583 כיתות. מספר תלמידי החינוך היסודי הצטמצם באופן הדרגתי לאורך השנים, כך שבתשע"ב (2011/12) עמד מספרם של התלמידים בחינוך היסודי העירוני והמשותף על 27,126 התלמידים (לוח 6.8). סיבה אחת לצמצום הגדול במספר התלמידים היא שהחינוך היסודי העירוני

עד שנות ה-90 כלל מסגרות נוספות שנעלמו ולא נכללו עוד בחינוך היסודי העירוני בשנים לאחר מכן, כמו החינוך היסודי לנערים עובדים בכיתות ז' וחי' ששולבו בחינוך העל-יסודי. בשנים האחרונות ניתן להבחין במגמת עלייה במספר התלמידים בבתי-הספר היסודיים, מגמה שהחלה בתשס"ד (2004/05), בה היו 23,079 תלמידים, והמשיכה בעלייה מתונה לאורך השנים עד תשע"ב (2011/12) בה היו כאמור, 27,126 תלמידים.

החל בתשס"ב (2002/03), כל בתי-הספר היסודיים בעיר פועלים כבתי"ס בניהול עצמי. משמעות הדבר היא שביה"ס הופך להיות מוקד מרכזי לקבלת החלטות ויש בידי האמצעים להגשים את יעדיו ומטרותיו. בתי"א-יפו פועלים בתי-ספר בשיתוף ההורים, המורים, התושבים, משרד החינוך והתרבות ומינהל החינוך, התרבות והספורט בעירייה; 10 מתוכם בפיקוח ממלכתי-דתי.

מכלל התלמידים בחינוך היסודי, כ-68% לומדים בחינוך הממלכתי, כ-9% בחינוך הממלכתי דתי; כ-13% בחינוך החרדי/עצמאי; כ-5% בחינוך הערבי ועוד כ-5% בחינוך המיוחד (לוח 6.14). ממוצע התלמידים לכיתה בחינוך היסודי הרגיל (כולל תלמידי החינוך המיוחד שלומדים בחינוך הרגיל) היה בתשע"ב (2011/12) 22 תלמידים לכיתה, מספר נמוך יותר בהשוואה לשנתיים האחרונות (בתשע"א היו בממוצע 25 תלמידים לכיתה ובתש"ע היו בממוצע 24 תלמידים לכיתה). ממוצע התלמידים לכיתה גבוה יותר בחינוך הממלכתי בו היו כ-25 תלמידים בממוצע בכיתה בהשוואה למגזרים אחרים: בחינוך הערבי היו כ-24 תלמידים בממוצע בכיתה, בחינוך הממ"ד היו כ-17 תלמידים בממוצע בכיתה ובחינוך העצמאי/חרדי היו כ-16 תלמידים בממוצע בכיתה (לוח 6.14).

בתשע"ב (2011/12), בכיתות החינוך המיוחד שבבתי-הספר היסודיים הרגילים (לוח 6.15) למדו 827 תלמידים ב-84 כיתות, בדומה למספר התלמידים והכיתות בתשע"א (840 תלמידים ב-85 כיתות). חלקם של תלמידי החינוך המיוחד מסה"כ התלמידים בבתי"ס יסודיים רגילים (בכיתות א'-ו') עמד בתשע"ב (2011/12) על 3.2%. הרוב הגדול של התלמידים בכיתות של החינוך המיוחד הם בפיקוח ממלכתי עברי (כ-75%).

בבתי-הספר של החינוך המיוחד למדו בתשע"ב (2011/12) 1,347 תלמידים ב-169 כיתות, ומספר התלמידים הממוצע לכיתה היה כ-8 תלמידים (לוח 6.14). בתשע"ב (2011/12) היו 2,174 תלמידים בכיתות המיוחדות של החינוך היסודי (בחינוך הרגיל ובחינוך המיוחד), המהווים כ-8% מכלל התלמידים בחינוך היסודי.

התפלגות התלמידים בחינוך היסודי הרגיל (ללא מוסדות החינוך המיוחד), לפי אזור מגורים (לוח 6.11) היא כדלקמן: ברובע 9 בדרום מזרח העיר התגוררו כ-22% מהתלמידים, עוד כ-14% מהתלמידים גרו ברובע 7 ביפו, כ-5% במרכז העיר ברבעים 5 ו-6 ובדרום העיר, ברובע 8 גרו כ-8% מקרב התלמידים. בעבר הירקון - ברבעים 1 ו-2 התגוררו כ-32%, ובצפון העיר ברבעים 3 ו-4 כ-15%. בדומה לנתוני השנים האחרונות, רק 3% מהתלמידים התגוררו מחוץ לעיר. באופן כללי אחוז התלמידים המגיעים מחוץ לעיר קטן באופן הדרגתי עם השנים - בתחילת שנות ה-2000 אחוז תלמידי החוץ עמד על כ-5% וכאמור, בשנים האחרונות הוא עומד על כ-3%.

בכול הרבעים בעיר אחוז הלומדים בחינוך הממלכתי העברי גבוה בהשוואה לאחוז התלמידים בשאר הזרמים. חלקם של התלמידים בבתי-ספר ממלכתיים עבריים גדול יחסית בצפון העיר ברבעים 1-4 ובמרכז ברובע 5, ונמוך יחסית ברובע 7 - יפו, ברובע 8 - בסביבות התחנה המרכזית וברובע 9 - דרום מזרח. ברבעים 8, ו-9 בולט האחוז הגדול של תלמידים בחינוך העצמאי (חרדי), במיוחד ברובע 8 בו אחוז זה מהווה קרוב לשליש מסך התלמידים ברובע (כ-27%). מבין 829 התלמידים שהתגוררו בתשע"ב (2011/12) מחוץ לעיר, כ-70% לומדים בבתי-ספר בחינוך העצמאי (חרדי), כ-21% בבתי-ספר ממלכתיים, כ-9% בבתי-ספר ממלכתיים דתיים וכ-1% בחינוך הממלכתי ערבי (לוח 6.11).

5. חינוך על-יסודי

גם בחינוך העל-יסודי קשה לבחון מגמות היסטוריות ארוכות טווח, וזאת משום שהגדרות השתנו לעיתים תכופות. לדוגמה, בעבר נכללו בחינוך העל-יסודי גם מסגרות לימודי ערב ומסגרות לימודים מקצועיים (במהלך שנות ה-50-80) ואילו החל בשנות ה-90 ואילך מסגרות אלו לא נכללו עוד במערך החינוך העל-יסודי; דוגמה נוספת היא שעד שנות ה-90 תלמידי חטיבות הביניים למדו במסגרות נפרדות מהחינוך העל-יסודי, ואילו כיום תלמידי חטיבות הביניים נכללים בחינוך העל-יסודי; דוגמה אחרת נוגעת למוסדות הנכללים בחינוך העל-יסודי העירוני: בעבר ההתייחסות לחינוך העל-יסודי הייתה בעיקר למערכת העירונית, בעוד שהחל בשנות ה-2000, ההתייחסות היא למערכת החינוך העל-יסודית העירונית והמשותפת (בבעלות עירונית ובעלות פרטית/אחרת) גם יחד.

עם זאת, אם נתייחס למה שהוגדר בכל תקופה כחינוך על-יסודי עירוני (לוח 6.2), ניתן לומר שמעריך החינוך העל-יסודי העירוני שמר על יציבות מסוימת מבחינת מספר התלמידים. בשנת תשל"ו (1975/76) למדו 18,129 תלמידים במסגרת החינוך העל-יסודי. לאורך השנים מספר זה נשמר יציב באופן יחסי כך שבתשע"ב (2011/12) למדו בחינוך העל-יסודי 17,592 תלמידים. לעומת זאת, לאורך השנים חל שינוי במספר מוסדות הלימוד - באמצע שנות ה-70 (1975/76) היו 59 מוסדות עירוניים בחינוך העל-יסודי, מספר זה הצטמצם עם השנים כך שבתשע"ב (2011/12) היו רק 26 בתי-ספר על-יסודיים.

בחינוך העל-יסודי, קיים אחוז גבוה יחסית של תלמידי חוץ הגרים מחוץ לתל-אביב-יפו - כ-8% (לוח 6.17). מרבית התלמידים שלמדו בת"א-יפו בתשע"ב (2011/12) וגרו מחוץ לעיר באו מערי הטבעת הפנימית (גזרות מזרחית ודרומית): בת-ים (219), רמת גן (142), חולון (140) והטבעת התיכונה (גזרות מזרחית ודרומית): פתח תקווה (108) וראשון לציון (101).

מכלל התלמידים תושבי העיר בחינוך העל-יסודי העירוני והמשותף ב-2011/12 (לוח 6.18): כ-32% התגוררו בעבר הירקון (רבעים 1 ו-2), כ-13% בצפון העיר (רבעים 3 ו-4), כ-5% במרכז (רבעים 5 ו-6), כ-15% ביפו (רובע 7), כ-5% בדרום העיר (רובע 8) וכ-23% התגוררו בדרום מזרח העיר (רובע 9).

על-פי הנתונים העירוניים, בתשע"א (2010/11) בקרב הלומדים במוסדות העירוניים והמשותפים בעיר תל-אביב-יפו, שיעור הזכאים לתעודת בגרות עמד על כ-89%. נתון זה מצביע על עלייה בהשוואה לנתון משנת תש"ע (2009/10) שעמד על כ-85%.

על-פי נתוני משרד החינוך המעודכנים לשנת תשע"א (2010/11), בקרב הלומדים בכלל מוסדות החינוך (ללא חינוך מיוחד) בתל-אביב-יפו, שיעור הזכאים לתעודת בגרות היה נמוך יותר ועמד על כ-75%, נתון המצביע על עלייה בהשוואה לתש"ע (2009/10) - 71% (לוח 6.21). על-פי נתוני משרד החינוך, בקרב תלמידי העיר הגרים בתל-אביב-יפו שלומדים במוסדות החינוך בעיר ומחוצה לה, שיעור הזכאים היה כ-77% (לוח 6.20).

כוח ההחזקה של מערכת החינוך בעיר בחינוך העל-יסודי

מערכת החינוך העירונית משקיעה מאמצים בשמירת התלמידים במוסדות החינוך הפורמלי, במטרה שהתלמידים לא ינשרו במהלך שנת הלימודים מאותן המסגרות שבהן החלו את לימודיהם בתחילת השנה. כוח ההחזקה של בתי-הספר העל-יסודיים והמשך הלימודים של התלמידים בבתי-הספר באזור מגוריהם נבדקים ע"י המחלקה לתכנון והערכה פדגוגית של מינהל החינוך התרבות והספורט (לוח 6.19). לאורך השנים חל שיפור בכוח ההחזקה של בתי-הספר השש-שנתיים, כך שמרבית התלמידים מסיימים את כיתת י"ב בבית-ספר שש-שנתי עירוני: בתשס"א (2000/01) שיעור זה היה כ-70% ואילו בתשע"א (2010/11) היה שיעור זה כ-78%. לאורך השנים יש צמצום בשיעורי הנושרים - אם בתשס"ג (2003/04) עמד שיעור הנושרים על כ-10%, הרי שבתשע"א (2010/11) הוא הצטמצם לכדי 4%.

6. חינוך על-תיכוני

עד שנת 2011 פעלה בעיר מכללת "תלפיות" שהייתה מוסד הכשרה של כוח אדם לגננות ולחוראה במסלול על-תיכוני שאינו מעניק תעודה אקדמית. בשנת 2011 מכללה זו נסגרה והעתיקה את מיקומה לעיר חולון. במכללה זו הוכשרו בשנה האחרונה לפני סגירתה (תש"ע) כ-2,700 מורים וגננות.

עם סגירת מוסד זה, נשארו בעיר עוד מספר מוסדות חינוך על-תיכוניים אשר אינם מעניקים תארים אקדמיים מוכרים. בתשע"א, למדו בת"א-יפו ב-31 מהמוסדות הללו 6,618 תלמידים. באופן כללי, מספר התלמידים במוסדות הללו נמצא בירידה, כך שבהשוואה לשנת תשס"ט (2008/09) בה היו 7,563 תלמידים במסגרות אלה, חל צמצום של כ-12% במספר התלמידים (לוח 6.23).

7. חינוך גבוה

7.1 אוניברסיטת תל-אביב

מספר הסטודנטים באוניברסיטת תל-אביב גדל בהתמדה לאורך השנים. באמצע שנות ה-80 מספרם עמד על כ-18,000 ובאמצע שנות ה-90 מספרם עלה לכ-26,000. מספר הסטודנטים המשיך לגדול גם בשנים שלאחר מכן, אם כי הגידול היה מתון יותר. מגמת העלייה המתונה נעצרה באמצע שנות האלפיים, כשבשנת 2005 מספר הסטודנטים לראשונה הצטמצם במעט בהשוואה לשנים הקודמות ועמד על כ-28,000 סטודנטים. מאמצע העשור הקודם, מספר הסטודנטים החל להצטמצם בהדרגה עד שבשנת תשס"ט (2008/9) הוא עמד על כ-25,100 סטודנטים. בשנה"ל תש"ע (2009/10) מגמת

הירידה נעצרה ומספר הסטודנטים עלה לכ-26,300 איש, עלייה זו המשיכה גם בשנה"ל תשע"א (2010/11) בה היו 27,172 סטודנטים. כמו כן, מקרב כלל הסטודנטים באוניברסיטת תל-אביב בשנה זו, כ-28% מהם היו תושבי העיר, סה"כ 7,600 סטודנטים.

בשנת 2010/11 הסטודנטים שלמדו באוניברסיטת תל-אביב לתואר היוו כ-22% מכלל הסטודנטים באוניברסיטאות בארץ (123,853). שיעור זה דומה לשיעור שנרשם בשנים האחרונות ועמד על כ-20%.

מקרב הסטודנטים באוניברסיטת ת"א כ-54% למדו לתואר ראשון, כ-37% לתואר שני, כ-8% לתואר שלישי וכ-1% לתעודה. תחומי הלימוד העיקריים בתשע"א, בדומה לשנים הקודמות (לוח 6.27) היו: מדעי החברה (14.4%) עסקים ומדעי הניהול (12.5%), הנדסה ואדריכלות (11.9%), מדעים ביולוגיים ומקצועות עזר רפואיים (8.1%-ו-8.4%, בהתאמה), ומדעי הרוח (7.5%).

חלקן של הנשים בקרב הסטודנטים באוניברסיטת תל-אביב בתשע"א, בדומה לשנים האחרונות, עמד על כ-55% (לוח 6.27). הנשים מהוות למעלה ממחצית הלומדים בכל אחד מהתארים (תואר ראשון ושני - 55% ותואר שלישי - 54%). מקרב מקבלי תעודות אקדמיות באוניברסיטת תל-אביב הרוב המכריע הן נשים המהוות כ-77% מכלל מקבלי התעודות - תעודה ניתנת בסיום הלימודים רק לבעלי תואר אקדמי בתחום ההוראה, הספרנות וכד'. אחוז הנשים מכלל הסטודנטים גבוה במיוחד בתחום המקצועות הבאים: חינוך והכשרה להוראה ובתחום המקצועות העזר-רפואיים (82%-ו-84%), בתחום השפות, הספרות ובלומדים רגיונליים (71%), ובמדעים הביולוגיים ובמדעי החברה (66%-ו-64%, בהתאמה). חלקן של הנשים נמוך במיוחד במתמטיקה, בסטטיסטיקה ובמדעי המחשב (28%), בהנדסה ובאדריכלות (30%) ובמדעים הפיסיקאליים (31%).

ההתפלגות על-פי יבשת המוצא של הסטודנטים באוניברסיטת תל-אביב (בקרוב יהודים), לפי תואר בתשע"א (לוח 6.26) היא כדלהלן: סטודנטים שיבשת לידת אביהם אסיה-אפריקה מהווים 14%, אירופה-אמריקה כ-34% ודור שני בארץ כ-52%. בהתפלגות על-פי קבוצות באוכלוסייה, ניתן לראות כי מכלל הסטודנטים הלומדים לתואר, הסטודנטים הערבים מהווים כ-3%, כ-5% וכ-9% (בתואר השלישי, השני והראשון, בהתאמה). הסטודנטים הערבים הלומדים ללימודי תעודה מהווים כ-9% מכלל הלומדים ללימודי תעודה, בדומה לאחוז הלומדים לתואר ראשון.

בהתייחס למקבלי התארים, החל בתחילת שנות ה-90, מספר מקבלי תארים אקדמיים באוניברסיטת תל-אביב במגמת עלייה. עלייה זו הייתה בעיקר בקרב מקבלי תואר שני ושלישי. מספר מקבלי התארים בשנה"ל 2010/11 עמד על 6,863 איש, צמצום קטן בהשוואה לשנה הקודמת בה היו 7,094 מקבלי תארים - ירידה של כ-3% (לוח 6.29).

לגבי התפלגות התארים, נמצא שבשנת 2010/11 היו 3,257 מקבלי תואר ראשון, 3,078 מקבלי תואר שני, 325 מקבלי תואר שלישי ו-176 מקבלי תעודה. באוניברסיטת תל-אביב חולקו ב-2010/11 כ-20% מכלל התארים שחולקו בכל האוניברסיטאות בארץ בשנה זו (33,999 תארים).

7.2 מכללות אקדמיות

בשנת תשס"ו (2005/06), ערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה שינויים באופן דיווח הנתונים לגבי המכללות המוכרות המעניקות תואר ראשון ושני. עד לשנה זו, הנתונים של הסטודנטים והתארים של מוסדות אלה נכללו יחד עם הנתונים של החינוך העל-תיכוני (ראה בפרק הסברים והגדרות). החל בשנת תשס"ו (2005/06) הנתונים על המכללות האקדמיות מוצגים בנפרד לאלו הלומדים לתואר (לימודים אקדמיים) ואלו שלא לומדים לתואר (לימודים על-תיכוניים).

בתשע"א (2010/11) למדו ב-5 מוסדות אקדמיים 10,332 סטודנטים (לוח 6.25 ולוח 6.28), רובם למדו לתואר ראשון, 9,253 (כ-90%) ומקצתם לתואר שני - 1,079 (כ-10%). כ-44% מהסטודנטים למדו במסלולי הלימוד של החינוך במכללות לחינוך, בעוד ששאר הסטודנטים למדו במכללות במסלולים שונים, כגון: מדעי החברה, עסקים ומדעי הניהול (כ-22%), הנדסה ואדריכלות (כ-20%) ומדעי המחשב (כ-14%).

האחוז הגבוה של נשים בולט גם במכללות - כ-59% מהסטודנטים שלמדו בתשע"א במכללות היו נשים. מקרב כלל הנשים במכללות האקדמיות, כ-64% למדו חינוך במכללות לחינוך בעיר, כ-24% למדו מדעי החברה כולל תקשורת וכלכלה, כ-6% למדו מדעי המחשב ועוד כ-5% למדו הנדסה ואדריכלות.